

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/155611>

Please be advised that this information was generated on 2018-07-07 and may be subject to change.

Mohammed

tussen feit en fictie

TEKST NICOLET BOEKHOFF-VAN DER VOORT

De bronnen uit de moslimwereld zijn op z'n vroegst 200 jaar na de dood van Mohammed samengesteld. Het is maar de vraag of de overleveringen de historische werkelijkheid weergeven. De aanpak van islamologen kan ertoe leiden dat ze tot andere conclusies komen dan moslimgeleerden.

De bestudering van de islam en zijn profeet door niet-moslims begon al binnen honderd jaar na het ontstaan van de islam, in eerste instantie door mensen die in het Midden-Oosten woonden. Een van de vroegste werken over de islam is geschreven door Johannes van Damascus, een christelijke geleerde uit Damascus die in 750 is gestorven. Hij noemde zijn werk *De Haeresibus Liber*: ofwel 'Het boek over ketterijen'. Deze titel maakt al duidelijk waarom hij dit werk schreef: het christendom verdedigen tegen de islam en ervoor zorgen dat christenen in zijn omgeving zich niet zouden bekeren tot de islam. Mohammed werd door Johannes van Damascus beschre-

ven als een valse profeet, een door de duivel misleid persoon. Enige tijd later is deze benadering ook te vinden bij geleerden in het Westen.

Vanaf de 18e eeuw, als westerse geleerden zich losmaken van de heerschappij van de kerk, bestuderen ze de islam niet meer vanuit het oogpunt van het christendom maar als een zelfstandige godsdienst. Ze verdiepen zich in de Arabische taal om de Arabischtalige werken over de islam te kunnen bestuderen en daarmee een beschrijving te geven van de geschiedenis van de islam, zoals die door moslims zelf werd weergegeven. Een methode die in deze tijd ontwikkeld

werd in de Bijbelwetenschappen is van groot belang voor de bestudering van de islam. Het heet de historisch-kritische methode.

Kritisch en objectief onderzoek

Zo ontstond in de 19e eeuw de islamologie met als doel kennis te verkrijgen over de islam en moslims. De islamitische bronnen worden zo objectief mogelijk beschreven en vormen basis voor de historische conclusies. Islamologen keken dus kritisch naar de bronnen en onderzochten of de beschrijvingen uit de islamitische bronnen eventueel gekleurd waren door religieuze, politieke of andere belangen.

Nog steeds worden de islamitische bronnen zowel met elkaar als met niet-islamitische bronnen vergeleken. Deze aanpak kan ertoe leiden dat islamologen tot andere conclusies komen dan moslimgeleerden.

Neem het geboortjaar van Mohammed. In de islamitische overleveringen (*ahadith*) staat dat Mohammed geboren is in het Jaar van de Olifant, genoemd naar de expeditie in dat jaar van Abraha, een gouverneur of koning van Jemen, het land dat in het zuiden van het Arabisch schiereiland ligt. Moslimgeleerden hebben al vroeg het Jaar van de Olifant gedateerd op 570, aangezien het gangbare standpunt is dat Mohammed veertig jaar oud was toen hij zijn eerste openbaring kreeg in 610. Andere, zowel islamitische als niet-islamitische bronnen, geven aan dat de expeditie van Abraha tientallen jaren voor 570 plaatsvond. Het is de vraag of zijn veertigjarige leeftijd niet een topos is, een symbolisch getal voor volkomenheid. Dat Mohammed volgens islamitische overleveringen veertig jaar oud was toen hij zijn eerste openbaring kreeg, zou kunnen betekenen dat hij toen niet werkelijk veertig was, maar dat hij in de beste jaren van zijn leven stond toen hij tot het profeetschap werd opgeroepen. Het staat vast dat in deze periode geboortejaren niet of nauwelijks werden bijgehouden. Mohammed is dus zeker niet in het Jaar van de Olifant geboren. Mogelijk was hij niet precies veertig jaar maar jonger (of ouder) aan het begin van zijn profeetschap. Dit houdt in dat zijn geboortjaar waarschijnlijk niet 570 maar later (of eerder) was. Volgens de aanpak van de islamologie zou het nauwkeuriger zijn om te zeggen dat Mohammed ergens tegen het einde van de zesde eeuw geboren is.

Problematiek van de bronnen

Dát Mohammed inderdaad bestaan heeft, wordt ook bevestigd door een Grieks en een Syrisch christelijk ge-

schrift, beide afkomstig uit de tijd waarin de islam ontstaan is. Ook beschrijven ze dat er "iets gebeurde op het Arabisch schiereiland in 622", toen de *hijra* van Mohammed van Mekka naar Medina plaatsvond. Hierin komt de term *muhajir* (=emigrant) voor. In de islamitische overleveringen wordt deze term gebruikt voor de gevluchte moslims uit Mekka. Hoewel er informatie over het leven van Mohammed te vinden is in niet-islamitische geschriften, uit opgravingen en in de Koran, is de meest uitgebreide informatie te vinden in de islamitische overleveringen. Elk van deze bronnen heeft zijn eigen problematiek. De niet-islamitische geschriften uit de begintijd van de islam zijn vaak polemisch, bedoeld om de islam als een ketters geloof tegenover het christendom neer te zetten. Ook problematisch is dat er zeer weinig islamitisch archeologisch materiaal bewaard is gebleven uit de tijd en omgeving van Mohammed. Het meeste is afkomstig van na zijn dood. De historische informatie in de Koran is miniem, waardoor het niet mogelijk is om een biografie van Mohammed op basis van de Koran op te stellen.

Daarmee blijven de overleveringen over als bron van informatie over Mohammed. Maar ook deze zijn problematisch. De werken die we vandaag de dag tot onze beschikking hebben, zijn op z'n vroegst 200 jaar na de dood van Mohammed samengesteld. Ze bevatten verhalen die meestal voorafgegaan worden door een keten van overleveraars. Het is maar de vraag of deze overleveraars de werkelijkheid weergeven en of de verhalen de historische werkelijkheid beschrijven. Dat veel overleveringsmateriaal fouten, tegenstrijdigheden bevatten en gekleurd is, is duidelijk. De islamitische *hadith*-kritiek is daarom in de derde islamitische eeuw ontstaan. Maar was dit voldoende om feit van fictie te onderscheiden? De overleve-

ringen bevatten nog steeds fouten, onwaarheden en tegenstrijdigheden.

Zoektocht naar Mohammed

Een voorbeeld is het verhaal over de aanval van de Hudhayl op een groepje moslims in het jaar 625, volgens de islamitische jaartelling het jaar 3 of 4. Er bestaan twee verhaalversies in verschillende *hadith*-werken. Bestond de groep moslims die Mohammed op weg stuurde uit zes of tien personen? Waren ze onderwijzers of verkenners? Was Marthad of Asim de leider? Wie vertelde de Hudhayl waar de groep moslims zich bevond? Hadden de Hudhayl zwaarden of bogen? Welke versie geeft de historische werkelijkheid weer en geven ze überhaupt de werkelijkheid wel weer? Met deze vragen houdt de islamologie zich bezig.

Met kritisch bronnenonderzoek probeert ze deze vragen te beantwoorden. Of het ooit zal lukken een eenduidig verhaal te geven, is onbekend, maar de zoektocht naar Mohammed tussen feit en fictie is nog steeds in volle gang.

Nicolet Boekhoff-van der Voort is islamoloog aan de Radboud universiteit Nijmegen